

Így is lehet!

Trencsényi Lászlónak e folyóirat 2002. novemberi számában megjelent tanulmánya kapcsán a következő számban, e tanulmányhoz szánt „adalék” gyanánt sajátos megvilágításban került szóba a híres-nevezetes szentlőrinci iskolakísérlet. A folyóirat főszerkesztője felkért – mint a szentlőrinci iskolakísérletet éveken át hivatalból is figyelemmel kísérő szakembert –, szólnék hozzá a kialakulni látszó Szentlőrinc-vitához.

Nos, az említett „adalékkal” nincs mit kezdenem: inszINUÁCIÓVAL nem lehet vitatkozni. De az olvasók korrekt tájékoztatása érdekében, no meg az etikus kritikai magatartás példajaként, a Szerkesztőség szíves hozzájárulásával ide idézem *Gondos Ernő* „Szentlőrinc – közelről” című, a Forrás 1979/5. számában megjelent írását. Úgy vélem ugyanis, hogy egy, a kísérlet irányában inkább szkeptikus, semmint kedvező irányban elfogult szakember tollából származó korabeli dokumentum mindenképpen nagyobb hitellel számíthat az olvasók körében, mint az én emlékeim. Annál is inkább, mert épp az inkriminált időszakban felvett vizsgálati adatokra és interjúkra, megfigyelésekre támaszkodott.

Az előzményekről – amelyekre írásában Gondos Ernő is utal – annyit szükséges tudni, hogy az Élet és Irodalom 1978. július 29-i számának címloldalán a szerző „Iskolakísérlet – ellentmondásokkal” címmel írt a szentlőrinci iskolakísérletről. A forrás, amelyre véleményét alapozta, egy dokumentumfilm volt, amely a „Kísérleti iskola” címet viselte ugyan, valójában azonban – mint maga Gondos Ernő írta – főként az iskola egyik nevelője: *Csalog Judit* és az iskola igazgatója: *Gáspár László*, illetve a nevelőtestület között „az évek során kibontakozott konfliktust mutatja be”, méghozzá „érezhetően Csalog Judit pártján” állva. Gondos Ernő szociológusi, írói és emberi tisztességét dicséri, hogy amikor személyesen megismerte azt a valóságot, amelyet az ominózus film meghamisítva interpretált, volt ereje a korrekcióra.

Ezt tartalmazza az alábbi írás. Fogadja érte Gondos Ernő több, mint két évtized távlatából is tiszteletteljes főhajtásomat.

Gondos Ernő: Szentlőrinc – közelről

Adalék egy vitához – 1978. október

Mérhető-e a pedagógiai folyamat eredménye? A tanítást-tanulást – mint ismeretes – osztályozással minősítik. Sokan vitatják e módszer érvényességét, de az osztályozás mégiscsak egyfajta mérlegelése az oktató folyamatnak. De hogyan mérhető a nevelés hatása? Hogyan hasonlítható össze különféle nevelési szisztémák eredményessége? E kérdések még a Szentlőrincig tartó hosszú úton, az autóban is foglalkoztattak minket. Munkatársam, dr. G. Anna pszichológus, némileg szkeptikus volt. „A gyereket sokféle alakító hatás éri, ki tudja ezek közül elkülöníteni az iskolai nevelés hatását? És hol vannak az eszközök, amelyekkel ez a hatás mérhető?” Csakugyan, mi egy nevelésközpontú iskola műhelyébe próbálunk bepillantani, de hogyan tájékozódjunk? Még szavunk sincs a nevelés eredményének jelölésére. Van tanultság, képzettség, műveltség, de neveltséget nem ismer az Értelmező Szótár. (A jólnevelt valami egészen más, inkább beszabályozottat jelent, mint azt, akinek a képességeit felszabadította és kiművelte a nevelés.) Szóval hitelesített mérőeszközeink nincsenek, s ha futó impresszióknál többre van szükségünk, magunknak kell valamiféle alkalmi módszert kialakítani, számolva érvényességének korlátaival.

Az előzmények: még a múlt nyáron történt, hogy egy dokumentumfilmről szóló írásomban – magából a filmből szerzett információkra támaszkodva – elismerő és – mondjuk úgy: elmarasztaló – észrevételeket adtam elő a Szentlőrinci 1. számú Általános Iskolában folyó kísérleti munkáról. Barátaim közül

többen – akik közelebről ismerték az iskolát – kifogásoltak egyet és mást az írásomban. „A film – mondták – nem nyújt elegendő alapot a kísérlet minősítéséhez. Meg kellene ismerkedned az iskolával.” Később alkalmam nyílt az utazásra, s mert sohasem hittem magam csalhatatlannak, s azon felül a kísérlet nagyon is érdekelt – örömmel mentem Szentlőrincre. Munkatársammal meghallgattunk néhány órát, beszélgettünk Gáspár László igazgatóval és néhány kollégájával, átlapoztunk számos dokumentumot stb. Tapasztalatainkról rendre beszámolok, de már most jelzem: a legfontosabb információs forrás számunkra a végzetek, az általános iskolából idén (1978-ban) kikerült fiúk és lányok indirekt vallomása. Mert a „neveltség” mérésének szakszerű módszerei ugyan nincsenek, de jegyei felismerhetőek. Sunkja új gyakorlatot folytató iskola 8 éven keresztül összpontosítja erőfeszítéseit a nevelésre – ha munkája és módszere jó –, felismerhető jegyeket és a gyerekek arculatára, magatartására.

Az első „nemzedék” (A és B osztály) létszáma, amely elhagyta a kísérleti iskola falait, 39 fő. Közülük 8 ment különböző gimnáziumokba; 4 szakközépiskolába; szakmunkástanuló lett 22; és ilyen vagy olyan betanított munkára került 5 fő. A teljes létszám csaknem felével sikerült kapcsolatba kerülnünk. A gimnazistákat pécsi tanintézetekben kerestük meg, beszélgettünk az osztályfőnökökkel, a többiek közül 11-en minket kerestek meg a szentlőrinci iskolában.

Indirekt vallomásokat emlegettem előbb, tisztázjuk tehát: a tanulók írásban jellemezték egy elbeszélő költemény szereplőit. József Attila „Iszonyat” című művéről van szó. A kiválasztás indokáról: úgy gondoltuk, hogy a fiatalok szocializáltságának és individualitásának, emberi érzékenységének jegyei valamiféle emberi konfliktussal szembeesítve ragadhatók meg legjobban. A szituáció legyen családi, hogy szereplői és „díszletei” közel essenek hozzájuk. Valami történet kell, amelynek mozzanatai felismerhetőek. A művészi formára pedig koncentráltága és intenzív hatása okából gondoltunk: hogy megmozgassa őket, s kikényszerítse az állásfoglalást. Így jutottunk el az „Iszonyat”-hoz. A verset kérésünkre Timár Béla színművész mondta magnóra (segítőkészségét és kitűnő produkcióját hadd köszönjük meg itt is). A fiatalok kisebb-nagyobb csoportokban kétszer hallgatták meg a verset. Először önmagában, instrukciók nélkül, másodszor már a feladat ismeretében. Egy órájuk volt, hogy jellemezzék a szereplőket. (Tehát nem a történetet kellett elbeszélniük.) Értékelésünkben a minimumot (a versben ábrázolt szituáció jelzését) a többség elérte. Magasabb értékelést a szereplők helyzetébe való beleézés kifejeződésével lehetett elérni. Egyszerűen szólva: akinek írásában tükröződött a helyzet iszonyatának érzékelése, akár csak egy jelző vagy határozó erejéig, azt magasabba értékeltük, mint aki csak leírta a szituációt. Legeredményesebbnek viszont azokat a jegyzeteket minősítettük, amelyek a kisöccsével kegyetlen játékot űző gyereklány motívumait is regisztrálták. A nyolc gimnazistából négy a legmagasabb szintet is elérte (a hagyományos osztályozással körülbelül négyes, ötös jegyek). A többi hármasnak volt minősíthető. A Lőrincről jött gimnazisták mellé mindenütt behívtuk az osztály tanulóit, mint aki csak leírta a szituációt. A kis „kontrollcsoport” kiválasztása teljesen alkalmi volt, hívtuk, akit éppen elértünk. A két csoport teljesítményének átlaga elég közel esik egymáshoz. A „mieink” valamivel jobb. És főként egyenletesebb. Az írások között van egy nagy emóciókat kifejező s mégis mérlegelő, abszolút érett munka és egy képtelen, minősíthetetlenül gyenge. Sem ez, sem az nem a lőrinciek tollából került ki. A lőrinci gimnazisták helyesírása egy teljes jeggyel jobb, mint a kontrollcsoport átlaga. Az előbbieké 4-es fölött van, az utóbbiaké 3-as és 4-es között. A lőrinciek az osztályfőnökök véleménye szerint „jól húznak”, kezdeményezők, hamar megtalálják a helyüket a társaik között. Lehet rájuk építeni, közösségképző személyiségek. Kettővel közülük hosszabban elbeszélgettünk. Elmondták: előnyeiket is, hátrányait is, hogy más szisztémában (más tárgycsoportokban) ismerkedtek meg az anyaggal Szentlőrincen. Áttekintésük nagyobb a világról, ismereteik szervezettebbek. De fizikából és biológiából a gimnáziumi ismétlés más rendszer szerint folyik, és ez váratlanul érte őket és gondokat okozott nekik. Ezen nem csodálkozhatunk: minél gyökeresebb a kísérleti iskola reformja, annál körülményesebb az átmenet a hagyományos rendszerű középiskolába. Ha van itt említésre méltó körülmény, az az, hogy a két tanuló a beszélgetésünk időpontjában már túl volt az átállás nehézségein. „Hogy oldottátok meg a problémát?” – kérdeztük. „Elővettük a könyveket és átrendeztük magunkban az anyagot.” Egybehangzó feleletük nagyfokú önállóságra mutat, s ez a „sokkönyvű” szentlőrinci iskola dicsérete. Tanulói természetes mozdulattal nyúlnak a könyvekhez.

A többiek, a nem gimnazisták egy váratlan hívásra (szombat délután) elég szép számmal jelentek meg. A versértelmezés körülményei a már leírtakhoz hasonlóak voltak. Kontrollcsoportunk itt nem volt. A versértelmezés (valójában egy tragikus emberi helyzet értelmzése) a két szakközépiskolásnál a gimnazistákhoz közel álló eredményt hozott, de a kilenc szakmunkástanuló teljesítménye gyengébb volt annál, mint amit vártunk. Átlaguk valahol az egyes és a kettes között alakult. A helyesírásuk is elemi hibákkal terhelt. Tehát: a szentlőrinci kísérleti iskolából kikerült első két osztály tanulói meglehetősen határozottsággal oszlanak kétféle az általunk végzett alkalmi vizsgálatban. El kell gondolkodnunk ezen a jelenségen. Mindenekelőtt azon, hogy mi magunk milyen alapon vártunk jobb eredményt a szakmunkástanulók csoportjától, noha a fővárosi szakmunkásképzők első, évkezdő felmérő dolgozatai általában nem mutatnak jobb eredményeket. Felfokozott várakozásunkat az iskolakísérlet iránti bizalom magyarázza. Kimondatlanul is azt vártuk, hogy a kísérleti munka eredményei minden tanuló és minden vonatkozásban kimutathatóak lesznek. Mégpedig egy általunk – meglehetősen önkényesen – választott módszerrel.

Gondoljunk csak végig a dolgot. Minden általános iskola – a szentlőrinci 1-es is – heterogén „munkáltatású” egvedekből álló tanulócsoportokat indít. Közismert ma már, hogy a hatéves iskolakötelezettségi életkorig a gyerekek már sok minden meghatározódott. (Ezért is növekszik ma a figyelem a bölcsődei, óvodai és a családi nevelés iránt.) Ismeretes az is, hogy a családi háttér különbözősége – az előnyösebb és az előnytelenebb helyzet – az iskolai évek alatt is nyomatékosan érezteti hatását. Mit tehet az általános iskola az esélyek halmozódó egyenlőtlenségének kiküszöbölésére? Sokféle próbálkozásról tudunk, s bizonyos részleges eredményekről is. De gyökeres megoldást a mai általános iskola nem tud nyújtani. Szentlőrinc sem. Mégis figyelemre méltó a kísérlet: az utak és pályák változatait kínálja fel a gyerekeknek.

Forduljunk ismét az adatokhoz. Nem esett még szó a vizsgálatot végzett csoport tagjainak szociális származásáról. Nos, a gyerekek túlnyomó többsége munkáscsaládból jött. A végzett 39 gyerekből csak három mögött áll értelmiségi család. S közülük a mi szűkebb mintánknak, csak egy került be. Igaz tehát, hogy a végzetek általánosan mért teljesítményei elég szélsőségesen differenciálódtak. De a jobb és a kevésbé jó teljesítmények mögött egyaránt munkás szülők állnak. S ha ezt is mérlegeljük – a továbbtanulás versenyében a helyüket megállók aránya jó. Említsük meg még, hogy a lőrinciek közül a kiemelkedő legjobb értelmezést (és helyesírást) egy gépkocsivezető lánya produkálta. Róla egyébként feljegyezték számkra, hogy tanulmányi eredményei az általános iskolában kiválóak voltak; a járási orosz versenyen éveken át az első vagy a második helyezett volt. Sakkban megyei egyéni bajnokságot nyert, a járási atlétikai versenyeken helyezést ért el. Ezenkívül az iskolai termelőmunkában is egyenletes, jó teljesítményt nyújtott. G. Ildikó általános produkciója káprázatos. De nem ő az egyetlen „all round” személyiség a végzetek között. Ilyen, vagy csaknem ilyen jellemzést írhatnánk ide Sz. Ildikóról, T. Zoltánról, H. Helgárról, V. Andreáról. A megnevezettek mind gimnazisták. De a róluk kapott tájékoztatásból fény derül a lehetőségek sokoldalúságára, amelyeket az iskola a tanulói elé tár. A tanulást a kísérleti iskolában intenzív szakkeri munka, iparszerű termelő és szolgáltató tevékenység és rendszeres, sokoldalú sport egészíti ki. A nagy kérdés, hogy azok, akik a szorosan vett tanulás iránt kevesebb érdeklődést mutattak, vajon e kiegészítő (de egyáltalán nem mellékes) tevékenységekben feltalálják-e (úgy is fogalmazhatnánk: megtalálják-e?) magukat. Perdöntő kérdés, ezért igyekszünk pontos választ adni rá.

A mi vers-próbánkon heten nyújtottak szélsőségesen gyenge teljesítményt. Az iskolától kapott feljegyzés szerint közülük ketten közepes, a többi gyenge tanulmányi teljesítményt nyújtott. Szabadon választott szakköri munkájuk viszont jó, ha nem éppen kiváló. Többen közülük mai ipari munkájukra készültek föl a szakkörökben. Hárman, akik Diesel-szerelést tanulnak ma, villamos energetikával foglalkoztak, egy negyedik – ma ruházati eladónak tanul – az iskolában a kereskedelmi szakkörben tevékenykedett, s a kis iskolai büfében helyezést ért el. Termelőmunkájuk – a feljegyzések szerint – kiváló, de legalábbis jó volt az iskolai évek alatt. Külön téma a sport. Hadd sorolom fel – minden megjegyzés nélkül – a fenti hét első éves szakmunkástanuló korábbi iskolai sporttevékenységének bejegyzéseit: F. Cs. „a községi ifjúsági labdarúgócsapat tagja volt”. G. Cs. „Az iskolai labdarúgó csapat tagja volt”. K. V. Cs. „Lövész, a járási lövészversenyen I. helyezést ért el”. P. G. (nincs bejegyzés). P. Gy. (szintén nincs). P. G. A. „A kézilabda csapat tagja”. T. Z. „A PVSK serdülő labdarúgócsapat tagja”.

A törekvéseknek, céloknak és sikereknek ez az „elosztottsága” roppant fontos jelenség. Ez az iskola a maga egész rendszerével azt próbálja mondani: nem vagyunk egyformák; hajlamaink, érdeklődésünk különböző utak, pályák, célok irányába visznek bennünket. De mindannyiunknak lehetnek, vannak is eredményeink. Közösségi emberek kellene a szocializmusnak. Nos, hatékony, valódi közösségi magatartás csak magukat okkal becsülő, önmagukkal „jóban levő” emberektől várható. A kísérleti iskola éppen erre tesz kísérletet: úgy szocializál, hogy egyben kitarja az individuális fejlődés egyedi útjait. Minden közösségi nevelés (iskolai önkormányzat, úttörőmozgalom és egyéb) jól építhet ezekre az alapokra.

Mindaz tulajdonképpen a múlt, hiszen a korábbi évek nevelőmunkájának eredményeit, nyomait kutattuk. Talán nem árt ismét felidézni: mindeddig a lőrinci kísérleti iskola első kibocsátott évfolyamának tanulóiról volt szó. Mikor hatévesen tanulni kezdtek, tanítóik is tapasztalatlanok voltak. Az új iskola akkor még inkább vízió volt, mint eleven valóság. A program a gyakorlatban évről évre épült. Halmozódtak a tapasztalatok. Az iskola mai nevelő ereje következképpen nagyobb, mint a tegnapié. Milyen ma egy tanóra Szentlőrincen? Egy első osztályba, egy hetedikbe és egy nyolcadikba látogatunk be. Az elsősök anyanyelvi órája színes, változatos és rendkívül meggyőző volt. „Marika néni” (dr. Varga Ádámné) varázslatos kézszege már a dokumentumfilmben is feltűnt, s most, hogy „élőben” láthattuk, igen sok tanulságot nyújtott. Gyerekei írásvetítővel keresték a kis betűk nagybetű párijait. Aki felelt, utána maga hívta ki a táblához a következőt. Később a kettős betűk közül a cs-t ismétlik. Szavakat mondanak cs-vel. Izgatott jelentkezések, ágaskodások közben röpködnek a „csés” szavak. A kecskénél a tanító néni csendet teremt (nem ment könnyen). És következik a „Két kicsi kecske” olvasmány. A gyerekek nyögve ugyan, de olvasnak (október végén!). Ketten lejátsszák a két kis kecske drámai találkozását a patak keskeny hídján. Meg is beszéljük, hogy ezek milyen buták. És hogy megérdemelték a hideg fürdőt. Ezután egy gyermekverset szótagoltak, s közben tapsoltak. Mondatokon számolták ki a szavak számát, s a táblán bekeretvezték a hosszú magánhangzókat, s végül – mert jók voltak –, meghallgatták magnóról Halász Jutkát.

Az óra fénypontjáról azonban még nem szóltam. A szavak hangos olvasását összekötötték a szó jelentésének jelzésével és magasabb jelentésoztyályokba való besorolásával. Az óra közepe táján a tanító néni elhúzta a függőnyt a tábla elől. A táblán rendszertelen egymásutánban állatok, növények, tárgyak nevei és fű-lány keresztnevek. A tábla tele van. A feladat az élővilág három osztályára utaló szavakat külön-külön csoportba gyűjteni. Sorba mennek ki a gyerekek a táblához (megint maguk hívják ki a következőt), és először a növény-szavakat keresik ki és húzzák alá színes krétával. Hangosan olvassák közben a szót és mondják is, hogy micsoda (például rózsza – virág). Aztán az állat-neveket emelik ki, majd az emberi keresztneveket. A táblán már minden élő neve alá van húzva, a tanító néni már éppen tovább menne, amikor jelentkezem az utolsó padból. „Én ezt nem értem – mondom –, én a táblán látok még állat-szót, amelyek nincs aláhúzva.” Izgalom, minden szem a táblát kutatja. (A tanító néni is.) Aztán tanácstalanság, az egész osztály egy nagy kérdőjel. „Hát a rétes – mondom. Ott van felírva, hogy rétes, és nincs aláhúzva.” Döbrent csend, aztán innen is, onnan is halk kuncogás. Többen tele szíjjal magyarázzák, hogy a rétes nem állat. Nevet az egész osztály. A tanító néni csendet teremt és következik a rétes ontológiai besorolása. Miből van? Milyen fajta rétesek léteznek? stb. Az osztály tehát megtárgyalta az élővilág főbb halmazait (kizárva belőle a rétest); megvitatta a tolerancia, a kölcsönös engedékenység problémáit (kecskék) és több más, nem-nyelvi problémát, s a gyerekek közben használták s egyben tanulták is a beszélt és az írott nyelvet. Máig sem értem, hogy mindez hogyan fért bele 40 percbe.

A fogalmakkal való műveletekről is szereztünk bizonyos tapasztalatokat. Meglátogattuk az egyik nyolcadik osztályt, amely éppen általános gazdasági ismeretekkel foglalkozott. Az óra tartalmas, az osztály igen aktív volt, s itt most csak azt a mozzanatot ismertetem, amelyet „provokációmmal” megzavartam. A táblán három kör volt. Kettő főt, egy alattuk. A körök a föld országainak jellegzetes csoportjait jelezték: fejlett kapitalista országok; a szocialista országok csoportja; továbbá az ún. fejlődő országok. A felelés során a két felső körbe egy-egy kisebb kör került. Ezek az EGK és a KGST gazdasági csoportosulásokat voltak hivatva jelképezni. Nagyobb halmazokon belül kisebb halmazok. Értik, hogy több a fejlett kapitalista, másfelől szocialista ország, mint a megfelelő gazdasági világszervezet tagállama. Mielőtt új anyagot vettek volna, két kérdést tettem föl. 1. Kifogásoltam, hogy az alsó kör „túl üres”. Kiderült, hogy ők sem tartják a „fejlődő” országokat egységes csoportnak. S arra a kérdésemre, hogy miként bontanák meg elsősorban, többen is feleltek egyszerre: tartoznak ebbe a csoportba országok, amelyek a szocializmus, és mások, amelyek a kapitalizmus felé fejlődnek. (Példák az osztály minden részéből.) 2. A fejlődő kifejezés tulajdonképp a gazdaságilag fejletlen udvarias kifejezése – mondtam.

Mosolygásuk egyetértést fejezett ki.

A hetedikesek egy osztályával művészetismereti órán találkoztunk. Ez az óra a sikertelenség egy mozzanatával hívta fel a figyelmet a kísérleti iskola kísérleti jellegére. A tárgycsoport-szisztéma e területen is bevált. A vers, a dramatikus játék, a képzőművészet fogalmai és gyakorlata termékeny összefüggésben merültek fel az órán. Számunkra legtanulságosabb mégis a festés volt. Egy korábban hallott meséhez kellett a gyerekeknek karakter-jelmezeket festeniük. Az asztalon köcsögök vízzel, festék, ecsetek, előtűk rajzlapok. A feladat igazán nem volt könnyű, noha sokféle tanácsot kaptak. Szó esett a „vidám” és a „komor” színekről, a figurák (például a szolgálégény) karakteréről stb. A gyerekek buzgalman sem volt hiba. A problémákról a tanulók egy csoportjának furcsa „macakssága” árukkodott. A tanárnő többször is mondta: ne ragadjatok le a részleteknél; ne kezdjétek arcot, orrot, szemet festeni. Körbe is járta az osztályt és biztatta a gyerekeket. S mégis, míg vastag ecsettel, bő vízzel bátran festettek a legjobbak, a tanulók közül nem is kevesen képtelenek voltak megfogadni tanácsát. Többen – a kifejezett instrukció ellenére – ceruzával próbálták „előrajzolni” a kosztümöt, többszöri biztatás után, az ecsettel is „rajzoltak”. És nehezen vagy egyáltalán nem tudtak elszakadni a részletektől. Világos, hogy itt nem a sikerületlen festés a lényeges. Sokkal inkább a felszabadultságnak az a hiánya, amit elárul. Az osztály különben – mint később megtudtuk – nem volt szerencsés. Az osztályfőnökök és a tanárok szinte évenként változtak, így azt a differenciált figyelmet és egyéni gondoskodást, amire szükség lett volna – nemigen élvezhették. S talán ebből – a differenciált figyelemből a szerencsésebb osztályokban is többre volna szükség, hogy egyetlen gyerek se éljen szorongások között. Gáspár László is beszélt erről: „Megteremtettük az egyénileg választható lehetőségeket, de az egyéni segítség még kevés.”

A három nap, amelyet Szentlőrincen töltöttünk, természetesen csak kóstolóra nyújtott lehetőséget. S amit tapasztaltunk, annak is csak egy részét tudtam itt előadni. Megnyugtató és félreértéseket oszlató volt például mindaz, amit a termelő-szolgáltató, gazdálkodó tevékenységről hallottunk. (Túlóra például – abban az értelemben, ahogy az a korábbi írásomban szerepelt – nem létezik.) Számos érdekes információt kaptunk az iskola történetéről s arról a „közegellenállásról” is, amely hosszú időn át nehezítette a tantestület munkáját.

A kísérleti iskola még nem „kész”. De ami ott létrejött, az máris országos jelentőségű tapasztalatokat ad. Meggyőződésem, hogy a kilencvenes évek általános iskolája számos dologban hasonlítani fog a szentlőrinci 1. számú iskolához. Ennek a kísérletnek – amelynek eddig az alapozó szakasza zárult csak le – bizalomra és türelemre van szüksége. És persze a tapasztalatok komoly, tudományos mérlegelésére.